

Глава 1

ИКОНОМИЧЕСКАТА НАУКА

---

1. Какво представлява икономиката?

Икономиката е наука за това как индивидите, големи групи от хора и обществата оцеляват и се развиват, като използват ограничени ресурси.

Проблемът не е загубил своето значение и днес, но естествено нашите потребности са много по-сложни от простото оцеляване.

Думата „икономика“ има гръцки произход („ойкоз“ – дом и „номос“ – закон) и означава “умение да се води домашното стопанство”.

Съвременната икономика като наука и практика е нещо много по-сложно от управление на домакинството. Днес хората имат много икономически желания, които включват общо благосъстояние, финансова обезпеченост, добро здравеопазване, образование и т.н. В действителност потребностите на обществата, домакинствата и отделните индивиди са неограничени. Човекът е така устроен, че се стреми да получава все повече от създадените блага.

Икономиката е обществена наука която изучава избора, който хората правят, използвайки *оскъдните ресурси* за удовлетворяване на своите *неограничени потребности*.

Това определение на науката икономика е много представително, тъй като акцентира на *избора* като предмет на изучаване и произтича от мотивацията на хората, които са основен двигател на общественото развитие.

Икономическата наука е наука за *производството, разпределението, размяната и потреблението* на материалните и нематериалните блага в обществото.

Смисълът на това определение се заключава в това, че изучаването на законите за производството, разпределението, размяната и потреблението на материалните и нематериалните блага в обществото се занимава с три основни въпроса:

Какво да се произвежда?

Как да се произвежда?

За кого да се произвежда?

Първият въпрос е свързан с определянето на това **какви видове материални и нематериални блага, стоки и услуги и в какви количества да бъдат произвеждани**. Това е въпросът за *избора* и извеждането на *приоритети* при задоволяването на потребностите.

Вторият въпрос е насочен към рационалността при използването на ресурсите, т. е. *техническата ефективност* на производството и трябва да покаже с **каква комбинация от производствени фактори и с какви технологии да се произвежда**.

Третият въпрос, **за кого да се произвежда (за платежоспособните потребители, за социално слабите или за други групи от населението)**, поставя проблема за социалната справедливост при разпределението и размяната на благата в обществото.

Посочените по-горе определения за икономическата наука в зависимост от предмета, на който се акцентира, взаимно се допълват. Една обобщаваща дефиниция гласи, че:

Икономическата наука изучава икономиката, нейната същност, съставни части, присъщите ѝ икономически явления, процеси и отношения, обективните закони, въз основа на които тя се развива и функционира и ориентирите за нейната ефективност.

Основен метод на икономическата наука е методът „**разход-полза**“ (cost-benefit).

Тъй като по дефиниция ресурсите, с които разполагаме са ограничени, следователно не могат да бъдат задоволени всички наши потребности и се налага извършването на **избор** между различни алтернативи.

Икономически обоснованият избор се базира на съпоставяне на това, което сме вложили като ресурси (разходи) и съответно това, което ще получим като резултати (ползи).

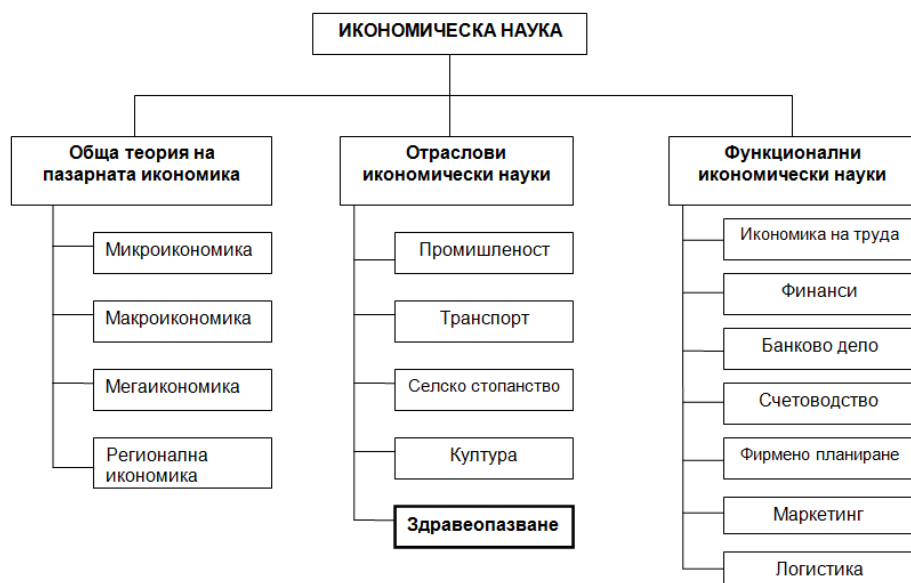
Целта е получаване на максимална полза за единица разход.

2. Съставни части на икономическата наука

Разграничаваме *три основни съставни части* на икономическата наука – *обща теория на пазарната икономика, отраслови икономически науки и функционални икономически науки* (Фиг.1.1).

I Общата теория на пазарната икономика е известна още под названията политическа икономия, икономикс, основи на икономическите знания. Тя изучава най-общите закони, явления, процеси и отношения в стопанската дейност. В зависимост от обекта на изследване се дели на три основни раздела: микроикономика, макроикономика и мегаикономика. Към тях трябва да бъде добавена и регионалната икономика, която е един от най-младите и бързо развиващи се раздели на икономиката.

Микроикономиката изучава икономическото поведение на *отделна част или части от икономическата система* (едно домакинство или една фирма). Основните елементи, които се изследват са ценообразуването, разпределението, инвестирането, икономическото благосъстояние, търсенето и предлагането, факторите на производство, доходите.

Фигура 1.1 Основни съставни части на икономическата наука

Макроикономиката е наука за *националното стопанство* като цяло, която изучава едромасщабните икономически явления, както и зависимостите между икономическите показатели като: брутен вътрешен продукт, общо потребление, пари в обръщение, безработица, инфлация, икономически растеж.

Мегаикономиката е наука за *световното стопанство* или за стопанството на големи икономически системи (напр. Европейския съюз). Изследва международните икономически отношения, международната икономическа интеграция, международната валутна система, влиянието на международни икономически структури (напр. Международния валутен фонд, Световната банка) върху националните икономики и др.

Регионалната икономика (пространствената икономика) изучава съвкупното влияние на природо-географските, демографските и икономическите характеристики на регионите (например Балканския регион) с цел подпомагане на вземането на управленски решения, позволяващи ускорено и комплексно развитие на територията.

II Отрасловите икономически науки изучават спецификата на икономическите явления, процеси и отношения в съответните отрасли, подотрасли и структурни звена на националното стопанство (напр. икономика на промишлеността, на транспорта, на образованието, на здравеопазването и т.н.) и формулират съответни научни изводи и препоръки за ефективна организация и управление на тяхната дейност.

III Функционалните икономически науки изучават същността, характера и ролята на различните функционални дейности (икономика на труда, финанси и кредит, банково дело, счетоводство, маркетинг, логистика и др.) за ефективна организация и управление на икономиката.

Обективно погледнато на икономиката винаги се е отреждало централно място в човешкото общество. Тя винаги е играла ключова роля за оценка на развитието на дадено общество. Твърдението, че дадена страна има развита икономика, почти винаги означава, че в тази страна нивото на материално благосъстояние на населението е високо.

Социалният опит учи, че материалното и духовното развитие на човешкото общество е нещо изключително сложно и може да се организира по строго определени правила, по начин и въз основа на принципи, чиято ефективност е строго проверена от науката и социалната практика. В този смисъл икономическата наука играе важна роля за развитието на обществото. Особено силна става тази роля през последните 250 години със зараждането и развитието на индустриалното производство, когато процесите на производство, разпределение и потребление на материалните и нематериалните блага изискват задълбочено изучаване, научен анализ и обяснение.

Ключови понятия: икономика, метод „разход-полза“, обща теория на пазарната икономика, микроикономика, макроикономика, мегаикономика, регионална икономика, отраслови икономически науки, функционални икономически науки